

[פרק ז: קבורה]

דו־שנתון דת ומדינה בישראל

2024

אריאל פינקלשטיין

אילה גולדברג

שלומית רביצקי טוריפז

יערי פדן

המכון הישראלי
לדמוקרטיה

קבורה

---

1. רקע משפטי

הקבורה במדינת ישראל נעשית בפיקוח ובמימון של המדינה. בהיבט הרגולטורי, על פי תקנות שירותי הדת היהודיים (חברות לענייני קבורה), התשכ"ז-1966, אין היתר לקבור יהודי שלא באמצעות גוף שיש לו רישיון קבורה מהמשרד לשירותי דת, ומי שעוסק בקבורה ללא רישיון כנדרש דינו שלושה חודשי מאסר. בהיבט המימוני, המוסד לביטוח לאומי משלם לחברות הקבורה המאושרות דמי קבורה עבור כל נפטר שהן קוברות לצורך מימון הוצאות יום הקבורה ולתחזוקת בתי העלמין, כך שכל אזרח זכאי להיקבר בחינם. עם זאת, לחברות הקבורה מותר לגבות דמי קבורה במקרים ספציפיים, שבהם ניתן שירות הנחשב לתוספת מעבר למינימום שהמדינה מספקת (לדוגמה, קבורה בבית עלמין מחוץ לאזור המגורים או שמירת קבר בחיים). נוסף על כך, משרדי הממשלה מממנים, שלא דרך הביטוח הלאומי, הקמה ופיתוח של בתי עלמין.

החוק אינו מסדיר מבחינה רגולטורית את קבורתם של בני דתות אחרות, כך שחוקית אין איסור מפורש לקבור את מי שאינם יהודים שלא באמצעות חברת קבורה מאושרת. עם זאת, נוהל עבודה פנימי של האגף לעדות דתיות במשרד הפנים קובע שהאגף הוא הגורם הנותן לחברות הקבורה אישור לטפל בקבורתם של בני דתות אחרות, והמוסד לביטוח לאומי מתקצב את חברות הקבורה של העדות הדתיות הלא-יהודיות שקיבלו רישיון ממשרד הפנים. במקומות שבהם לא פועל גוף קבורה מאושר, המוסד לביטוח לאומי מוסר את דמי הקבורה, לאחר הגשת תביעה, ישירות למשפחת הנפטר.

בעבר, בישראל ניתנה האפשרות להיקבר אך ורק בקבורה דתית, אך בשנת 1996 חוקקה הכנסת את חוק הזכות לקבורה אזרחית חלופית, התשנ"ו-1996, שקבע כי כל אדם (יהודי, בן עדה דתית מוכרת אחרת, חסר עדה דתית ומי שדתו שנויה במחלוקת) זכאי להיקבר בחינם על פי השקפתו בבית עלמין אזרחי חלופי

(בהמשך הפרק נעמוד על הבעיות במימוש זכות זו). הקבורה האזרחית פועלת על פי רגולציה של המשרד לשירותי דת, כך שחברות קבורה אזרחית נדרשות לקבל רישיון מהמשרד לצורך פעילותן ותקצובן על ידי המדינה. קבורה אזרחית אינה בהכרח קבורה חילונית, ובפועל ישנם גם גופי קבורה דתיים שמספקים שירותי קבורה אזרחית (למשל, לחסרי דת ולמי שיהדותם מוטלת בספק), וכן ישנם גופי קבורה אזרחית העורכים טקסי קבורה עם מאפיינים דתיים.

נכון לאפריל 2024 ישנן בישראל 482 חברות קבורה שקיבלו רישיון מהמשרד לשירותי דת או מהאגף לעדות דתיות במשרד הפנים. על פי נתוני הביטוח הלאומי, 471 חברות היו פעילות בשנת 2023. להלן מוצגות חברות הקבורה המורשות בישראל לסוגיהן:

- **חברות קדישא.** ישנן 45 חברות קדישא יהודיות המאוגדות כעמותות ומספקות שירותי קבורה יהודית־דתית, אחת מהן לציבור הקראי. הן נבדלות זו מזו במרחבי הפעילות הגאוגרפיים ולעיתים אף בשיוך העדתי או המגזרי. כפי שנראה להלן, במסגרת חברות קבורה אלו מתבצעת מרבית פעילות הקבורה בישראל.
- **מועצות דתיות.** ל־85 מועצות דתיות יש רישיון לספק שירותי קבורה יהודית־דתית.
- **רשויות מקומיות יהודיות.** ל־28 רשויות מקומיות יש רישיון לספק שירותי קבורה יהודית־דתית. כמו כן, לתאגיד עירוני אחד (בהרצליה) יש רישיון לספק שירותי קבורה יהודית־דתית. הרשויות המספקות שירותי קבורה ליהודים הן ברובן המובהק רשויות שאין בהן מועצה דתית או שהמועצה הדתית שלהן אינה מפעילה שירותי קבורה.
- **אגודות וועדים מקומיים.** ל־269 אגודות או ועדים מקומיים יש רישיון לספק שירותי קבורה יהודית־דתית. אלו הם למעשה יישובים (מושבים או קיבוצים) המפעילים שירותי קבורה לבני היישוב, כך שפעילות הקבורה בהם מצומצמת מאוד.
- **חברות בע"מ.** לשלוש חברות בע"מ יש רישיון לספק שירותי קבורה יהודית־דתית.

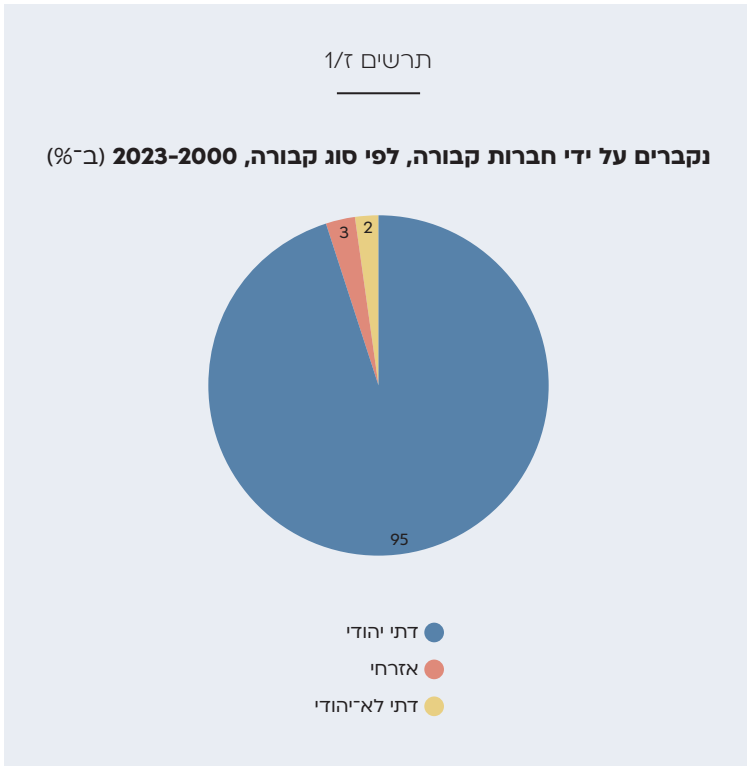
- **חברות קבורה אזרחית.** ל־51 חברות יש רישיון לקבורה אזרחית. מתוך אלו, 27 הן חברות קבורה שיש להן רישיון כפול המאפשר להן לערוך ולקבל מימון גם עבור קבורה אזרחית (רובן מועצות דתיות). ל־24 חברות קבורה יש רישיון לספק שירותי קבורה אזרחית בלבד, מתוכן 15 הן חברות קבורה של מושבים וקיבוצים (אגודות וועדים מקומיים).
- **חברות קבורה לעדות דתיות אחרות.** בשנת 2024, האגף לעדות דתיות העניק רישיון ל־27 חברות קבורה: 14 לקבורה נוצרית, 12 לקבורה מוסלמית ו־1 לקבורה שומרונית. מרבית חברות הקבורה מסוג זה פועלות כעמותות ומיעוטן הן רשויות מקומיות.

החוק בישראל אינו מתייחס – להיתר או לאיסור – לחלופות לקבורה, ובהן שרפת גופות, ולכן בפועל נקבע בפסיקת בתי המשפט כי תתאפשר שרפת גופות בישראל. בניגוד לדמי קבורה הממומנים על ידי המדינה, אין המדינה מממנת את שרפת הגופות. בעבר היו כמה מקרים של מאבקים סביב הרצון לערוך שרפה של גופה, והשיקול המרכזי שהנחה את בתי המשפט בנושא היה קיום רצונו של הנפטר.¹ בישראל פועלות כמה עמותות וחברות המספקות שירותי שרפת גופות, וכמה מהן עושות זאת במקביל לפעילות בתחום הקבורה האזרחית.

2. ממצאים כלליים

על פי נתוני המוסד לביטוח לאומי, בשנים 2000-2023 קברו חברות הקבורה בישראל 886,823 תושבים. התרשים הבא מציג את התפלגות הנקברים דרך חברות קבורה בין סוגי הקבורה.

¹ יעל עפרון, "אפר ועפר: חלופות לקבורה בישראל", חוקים יז, 2022, עמ' 61-127.

מקור: עיבודי המחברים למידע שהתקבל מהמוסד לביטוח לאומי.

מרבית הקבורה המבוצעת על ידי חברות הקבורה היא יהודית־דתית, בעוד שיעורה של הקבורה הדתית הלא־יהודית נמוך מאוד. כאמור, לפי החוק על קבורה יהודית להיעשות על ידי חברת קבורה שיש לה רישיון בתוקף, ולמעשה מספר הנקברים על ידי חברות קבורה יהודיות קרוב למספר הנפטרים היהודים; ובהנחה שמרבית הנקברים בקבורה אזרחית הם יהודים הוא אף מגיע לכמעט 100%.

אף שאין נתונים מדויקים ורשמיים על מספרי האנשים שגופתם נשרפת ולא נקברת, החפיפה הכמעט מוחלטת בין מספר הנפטרים ומספר הנקברים היהודים מלמדת שהתופעה שולית, וככל הנראה היא עומדת על כמה מאות ספורות בשנה. הסיבה לכך היא ככל הנראה ההתנגדות בהלכה היהודית לשרפת

גופות, והעובדה שהדבר לא היה מקובל במסורת היהודית. בכך שונה ישראל ממדינות מזרח אסיה ומחלק ממדינות המערב (למשל, שוודיה, דנמרק, קנדה ובריטניה), שבהן מרבית הנפטרים אינם מובאים לקבורה אלא גופתם נשרפת.²

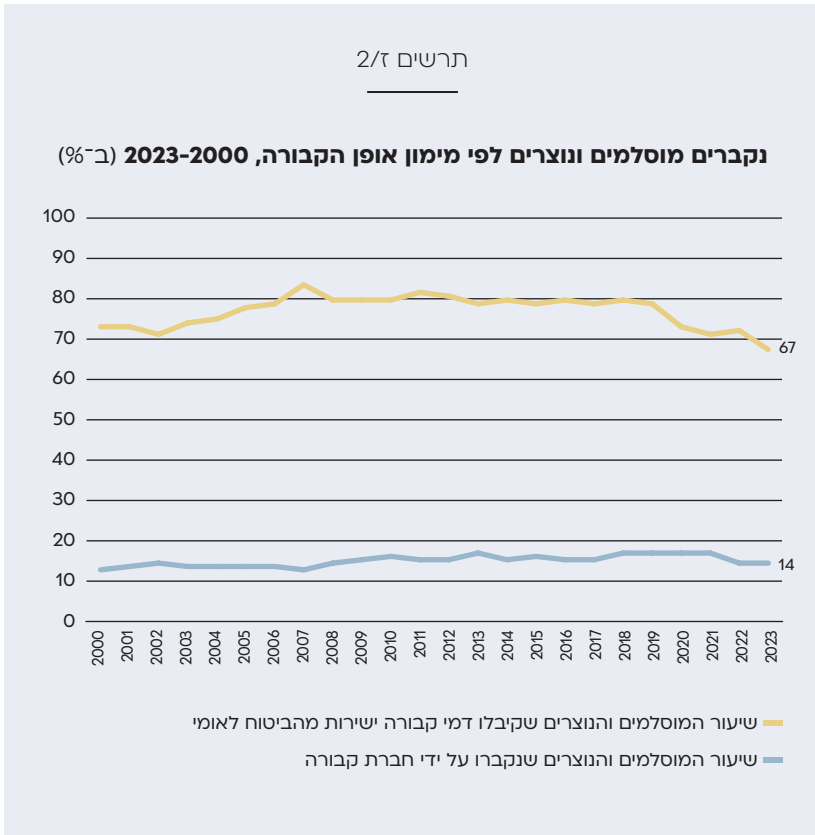
בשונה מקבורה בציבור היהודי, בקרב הציבור הלא־יהודי בישראל אין כאמור חובה לקבור על ידי חברת קבורה בעלת רישיון, ובפועל רק שיעור קטן מהנפטרים נקברים על ידי חברות קבורה רשמיות. כאשר הקבורה נעשית על ידי חברת קבורה בעלת רישיון, המימון הממשלתי לקבורה מגיע לתושב באמצעות העברת המימון לחברה, ואילו כאשר הקבורה נעשית באופן עצמאי, המשפחה יכולה להגיש תביעה אישית לביטוח לאומי. התרשים הבא מציג נתונים לאורך השנים על שיעור המוסלמים והנוצרים שנקברו על ידי חברות קבורה בצד שיעור המגישים תביעות אישיות, מקרב הנפטרים המוסלמים והנוצרים.

לאורך שני העשורים האחרונים רק כ־15% מהנפטרים המוסלמים והנוצרים נקברו על ידי חברת קבורה. לעומת זאת, ברוב השנים שיעור של 70%-85% קיבלו דמי קבורה מהביטוח הלאומי לאחר שהגישו תביעה אישית בגין קבורה באופן עצמאי, ובשנת 2023 שיעור זה ירד ל־67%. כפי שמבקר המדינה ציין בעבר, במקרים מסוג זה "מונח נטל הקבורה על משפחת הנפטר. עליה לטפל בנפטר, על פי מנהגיה, לדאוג להובלתו, למצוא מקום לקבורה ולכרות את הקבר בעצמה".³

מהתרשים הבא עולה עוד כי חיבור בין שיעור הנקברים בחברות קבורה ובין שיעור המקבלים דמי קבורה ישירות מהביטוח הלאומי אינו מתכנס ל־100%, והוא נע לאורך השנים בין 85% ל־95%, ובכלל השנים יחד עומד על 92% (92,925 מתוך 101,632 נפטרים). משתמע מכך שיסגור מיעוט של נפטרים מוסלמים ונוצרים שהמדינה אינה משתתפת במימון הקבורה שלהם, ככל הנראה בשל אי־הגשת בקשה לקבלת דמי קבורה (לא ניתן לתלות זאת בשרפת גופות, שכן בחברה הלא־יהודית בישראל תופעה זו נדירה ביותר).

² לנתונים על שיעורים ומספרים של שרפת גופות במדינות בעולם ראו The Cremation Society, [Cremation Statistics](#)

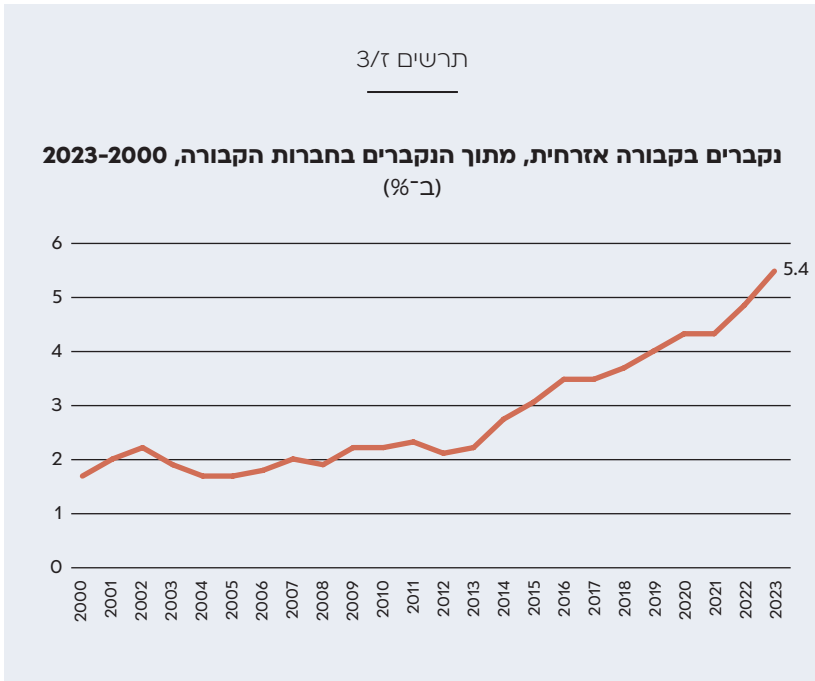
³ מבקר המדינה, דוח שנתי 70א, 2020, עמ' 219.

מקור: עיבודי המחברים למידע שהתקבל מהמוסד לביטוח לאומי ולנתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

3. קבורה אזרחית

קבורה אזרחית היא תופעה מצומצמת בהיקפה: בשנים 2000-2023 רק 3% מהנקברים על ידי חברות הקבורה נקברו בקבורה אזרחית (תרשים 1/ז לעיל). התרשים הבא מציג בחינה של שיעורי הקבורה האזרחית לאורך השנים.

מקור: עיבודי המחברים למידע שהתקבל מהמוסד לביטוח לאומי.

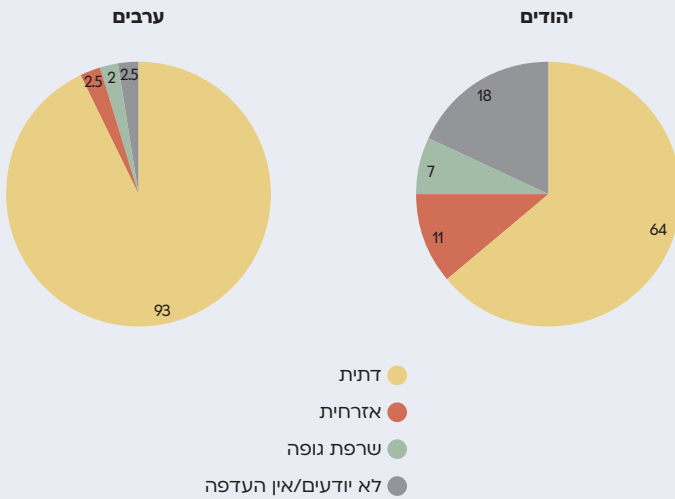
במרוצת השנים ניתן לראות עלייה בשיעור הנקברים בקבורה אזרחית, מ-1.8% בשנת 2000 ל-5.4% בשנת 2023; ובמספרים מוחלטים – מספר הנקברים בקבורה אזרחית עלה מ-610 בשנת 2000 ל-2,197 בשנת 2023. מתוך אלו, 1,333 (61%) נקברו על ידי חברות ייעודיות לקבורה אזרחית, לעומת 864 (39%) שנקברו על ידי חברות קבורה העוסקות בעיקר בקבורה של יהודים אך יש להן רישיון לעסוק גם בקבורה אזרחית (רובן מועצות דתיות). אי־אפשר לדעת אם הנקברים הללו הם יהודים או לא, אך ככל הנראה רובם המובהק הם יהודים או חסרי דת, ובפרט הנקברים על ידי חברות הקבורה היהודיות.

בסקר שערכנו בחנו את עמדת הציבור בעניין סוג הקבורה המועדף על הנשאלים: קבורה דתית, אזרחית או שרפת הגופה בתחליף לקבורה.

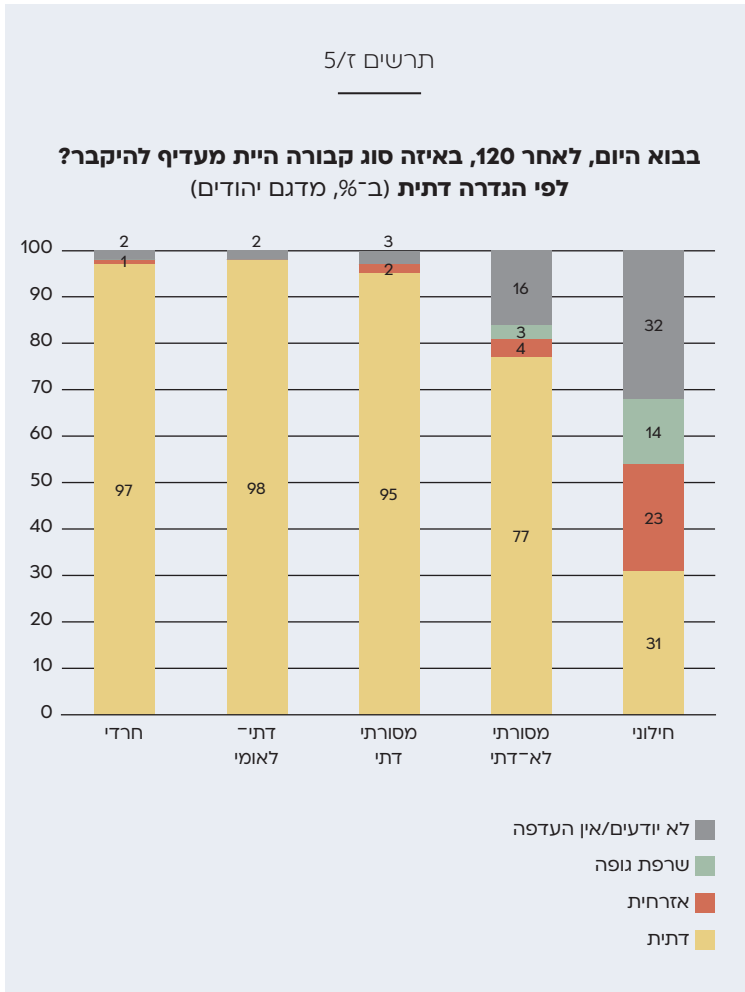
תרשים 4/ז

**בבוא היום, לאחר 120, באיזה סוג קבורה היית מעדיף להיקבר?
לפי לאום (ב-%)**

מקור: סקר דו־שנתון דת ומדינה 2024, המכון הישראלי לדמוקרטיה.

64% מהציבור היהודי, כמעט שני שלישים, מביעים העדפה לקבורה דתית, 11% מביעים העדפה לקבורה אזרחית, ו-7% בוחרים בשרפת גופתם. במענה לשאלה זו בולט כי 18% מהמשיבים בחרו באפשרות "לא יודעים/אין העדפה", המבטאת עמדה שלא רואה חשיבות גדולה להבדלים בין סוגי הקבורה או רתיעה מן השאלה העוסקת בסוף החיים. לעומת זאת, בציבור הערבי ניתן לראות העדפה ברורה לקבורה דתית (93%). בתרשים הבא מוצגים נתוני היהודים בחלוקה לפי ההגדרה הדתית.

מקור: סקר דו־שנתון דת ומדינה 2024, המכון הישראלי לדמוקרטיה.

בקרב הקבוצות הדתיות והמסורתיות ההעדפה הברורה היא לקבורה דתית: בציבור החרדי, הדתי והמסורתי הדתי ההעדפה היא מוחלטת, ובציבור המסורתי הלא-דתי 77% מעדיפים קבורה כזאת. בקרב המסורתיים, רוב המשיבים שלא בחרו במענה "קבורה דתית" בחרו במענה "לא יודעים/אין העדפה". הציבור

היחיד שניתן לראות גיוון בתשובותיו בסוגיה זו הוא הציבור החילוני, שבקרבו 31% הביעו העדפה לקבורה דתית, 23% לקבורה אזרחית, 14% לשרפת הגופה ושיעור גבוה של 32% בחרו במענה "לא יודעים/אין העדפה". בהשוואה לנתוני הדו־שנתון הקודם, בולטת עלייה קלה בהעדפה לשרפת גופה בציבור החילוני (מ־10% ל־14%) ובציבור המסורתי הלא־דתי (מ־0% ל־3%).

ניתן לראות כי ישנו פער לא מבוטל בין שיעור של 23% מהציבור היהודי המביעים בסקר העדפה לקבורה אזרחית ובין שיעור הנקברים בקבורה אזרחית בפועל – כפי שהראינו לעיל, שיעור זה הגיע בשנת 2023 לשיא של 5.4%. מאחר שהשיעורים הגבוהים יותר של העדפה לקבורה אזרחית נמצאו בקרב מבוגרים יותר, קשה לתלות את הפער בשינוי בין־דורי. ניתן להציע שני הסברים אפשריים לפער זה: הסבר אחד הוא היישום החלקי בלבד של חוק הזכות לקבורה אזרחית חלופית, היוצר קושי לממש בפועל את הביקוש הגבוה. כך, דוח של מבקר המדינה משנת 2017 הצביע על כך שפעילותם של גופי הממשלה ליישום חוק זה "התאפיינה באחזלת יד מתמשכת". המבקר הראה כי המדינה אינה מנהלת מסד נתונים מפורט של מצאי המקומות לקבורה אזרחית. מביור מעמיק שנערך במסגרת הדוח עלה כי היקף ההיצע של קבורה אזרחית נמוך למדי ופרישתו הגאוגרפית אינה מספקת, כך שלטענת המבקר "כשלה המדינה בהבטחת מיצוי אחת הזכויות הבסיסיות של אזרחיה"⁴. על רקע זה סביר כי גם מי שמעדיף להיקבר בקבורה אזרחית בפועל נקבר בקבורה דתית.

לפי הסבר אחר, ייתכן שיש פער בין ההעדפות הכלליות של מי שנמצאים ב"אמצע החיים" המבוטאות בסקר, הנוטות יותר לקבורה שאינה דתית, לבין ההעדפות של הנפטר או של בני משפחתו בזמן הפטירה, שאז לעיתים יש יותר חיבור למסורת מסיבות משפחתיות או מתוך אמונות, חששות ואי־הוודאות הקשורים בסוף החיים.

גם בנוגע לשרפת גופה נמצא פער בין ההעדפות בסקר (7%) ובין המצב בפועל, וגם כאן לא נמצא שמבוגרים מעוניינים פחות בשרפת גופתם. ההסבר השני שהצענו לעיל, בדבר פער בין העדפות כלליות ב"אמצע החיים" ובין העדפות

⁴ מבקר המדינה, דוח שנתי 2017, עמ' 829.

בזמן הפטירה, יכול להסביר גם את הממצא הזה. הסבר נוסף הוא שאדם המעוניין בשרפת גופתו צריך לפעול לשם כך באופן אקטיבי ולהורות זאת במפורש לקרוביו, בעוד קבורה היא ברירת המחדל. ניתן לטעון גם שהפער נובע מכך שהמדינה אינה מממנת שרפת גופות כלל, אך לאור העובדה שהליך השרפה אינו יקר יחסית, ושבשונה מקבורה גם אין להליך זה הוצאות נלוות (כדוגמת הקמת מצבה), הסבר זה מתקבל על הדעת פחות.

4. קבורה רוויה

שיטת הקבורה היהודית המסורתית הנהוגה בישראל שנים רבות היא קבורת שדה, והיא מתבצעת כך שהקברים מסודרים זה לצד זה במרחקים קבועים ובעומק הקרקע. על רקע מצוקת הקרקעות בישראל, המשרד לשירותי דת מקדם בשנים האחרונות מגוון שיטות של קבורה רוויה החוסכת בקרקע. שיטות אלו מאושרות על ידי הרבנות הראשית, וגופי הקבורה מעניקים שירותי קבורה כאלה ללא עלות או בעלות נמוכה יותר. אלו הן שלוש שיטות הקבורה הרוויה העיקריות:

קבורת מכפלה/זוגית/משפחתית. קבורה שכלפי חוץ נראית זהה לקבורת שדה של אדם אחד, אולם הקבר נחפר בעומק רב יותר ולאחר מכן נקבר על גבי קבר זה ותחת אותה מצבה קרוב משפחה נוסף.

קבורה רמה (בקומות). קבורה הנעשית בדומה לקבורת שדה, אך במבנה רב־קומות (דמוי חניון) ולא על גבי הקרקע.

קבורת סנהדרין (כוכים). קבורה זו נעשית בתוך קיר. הנפטר מוכנס לתוך כוך באמצעות מיטה מיוחדת ומעליו ומתחתיו יש כוכים נוספים.

נוסף לכך, בשנים האחרונות נעשה ניסיון לקדם שיטת קבורה שהייתה נהוגה בתקופת המשנה והתלמוד בקרב יהודי ארץ ישראל. קבורה זו מכונה **קבורת ארץ ישראל** – ליקוט עצמות. היא נערכת בשני שלבים: בתחילה קבורת שדה רגילה, ולאחר כשנה או שנתיים ליקוט העצמות וקבורתן בארון קטן במבנה או במערת קבורה. קבורה זה אינה מוצעת כיום על ידי גורמי הממסד הדתי, אך יש רבנים המבקשים לקדם שיטה זו, בעיקר בשל מצוקת הקרקעות, ובשנת 2022 אף החלו בקבוצת יבנה לקבור בדרך זו.

התרשים הבא מציג נתונים של שיעור הנקברים לאורך השנים בקבורה רוויה מקרב כלל הנקברים בישראל. לא קיימים נתונים זמינים בחלוקה לפי סוגים של קבורה רוויה.

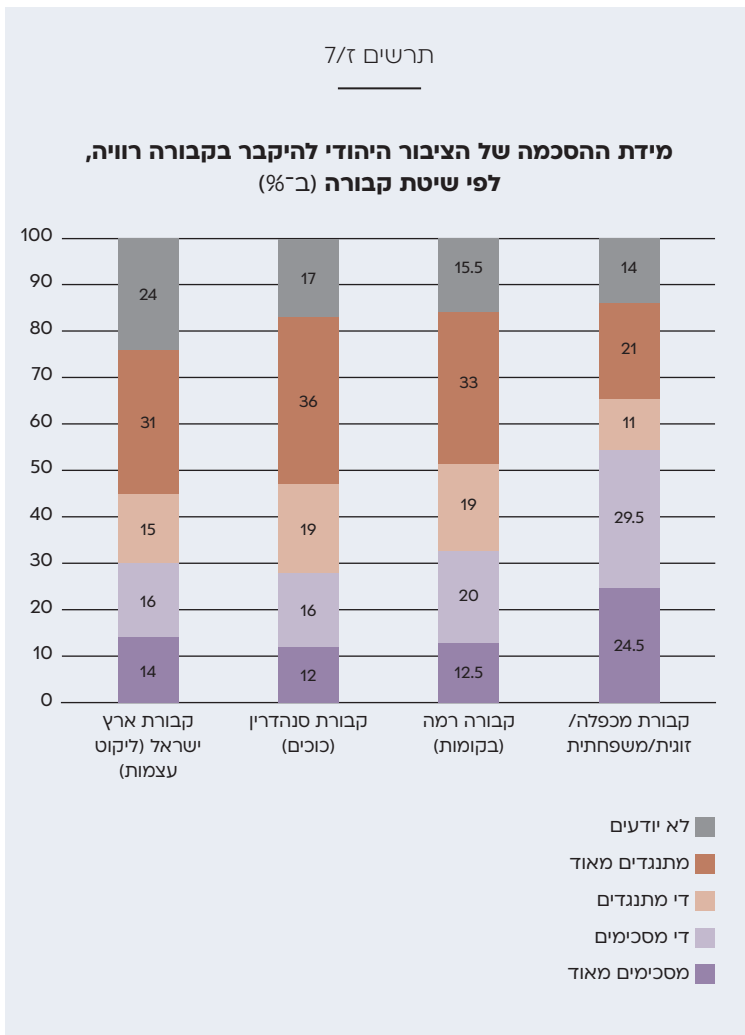

מקור: עיבודי המחברים למידע שהתקבל מהמוסד לביטוח לאומי.

היקף הקבורה הרוויה בישראל עלה באופן ניכר לאורך השנים, אך עדיין מרבית הקבורה היא קבורת שדה. כך, בעוד בשנת 2001 מתוך כלל הנקברים רק 3% נקברו בקבורה רוויה, בשנת 2023 הגיע שיעור הנקברים בדרך זו לשיא של 36% (כ־15,000 נקברים).

בסקר נבחנה מידת ההסכמה של הציבור היהודי בישראל להיקבר בשיטות

הקבורה הרוויה. בסקר צוין שלוש השיטות הראשונות מוצעות כיום על ידי גופי הקבורה הממסדיים באישור הרבנות הראשית ללא עלות או בעלות נמוכה יותר; ואילו השיטה הרביעית (קבורת ארץ ישראל – ליקוט עצמות) הייתה נהוגה בתקופת המשנה והתלמוד, והיא עומדת כיום על הפרק אך אינה מקודמת ומוצעת בפועל על ידי המדינה.

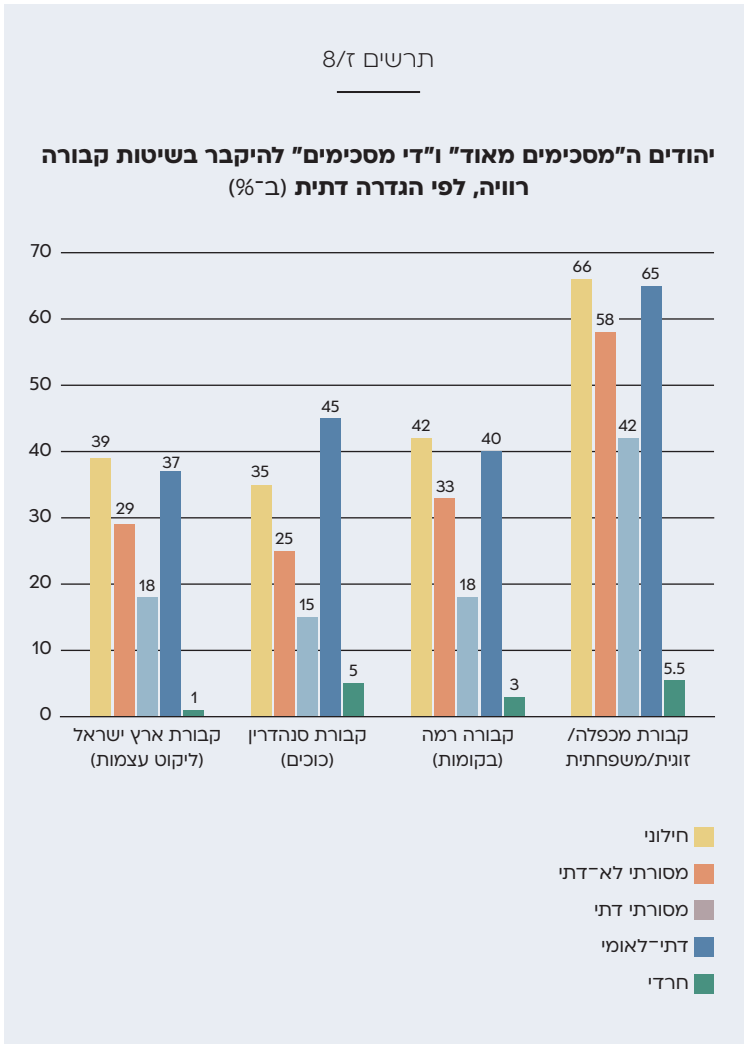

מקור: סקר דו-שנתון דת ומדינה 2024, המכון הישראלי לדמוקרטיה.

מתוך כל שיטות הקבורה הנזכרות השיטה היחידה שרוב בציבור מסכימים להיקבר בה היא שיטת קבורת המכפלה (זוגית/משפחתית): 54% מהציבור מסכימים להיקבר בקבורה זו (24.5% מסכימים מאוד ו-29.5% די מסכימים), לעומת 32% מתנגדים ו-14% שאינם יודעים. באשר לשאר שיטות הקבורה הרוויה, שיעור המסכימים להיקבר בכל אחת מהן דומה מאוד: 30% מסכימים להיקבר בשיטת קבורת ארץ ישראל (ליקוט עצמות), 28% בקבורת סנהדרין (כוכים) ו-32.5% בקבורה רמה (בקומות). הדבר מלמד שאף שהמסד הדתי אינו תומך כיום בשיטת ליקוט העצמות ואינו מקדם אותה, ואף שבניגוד לשיטות האחרות היא למעשה לא נהוגה כיום בפועל ואין לציבור היכרות ממשית איתה, מידת ההסכמה להיקבר בה דומה לשיטות האחרות שכן מקודמות על ידי הממסד. ההשוואה לנתונים דו־שנתון 2022 לא מעלה הבדלים ניכרים, ובעיקר ניתן לראות ירידה מסוימת בשיעור המשיבים "לא יודע".

התרשים להלן מציג את הממצאים על עמדות הציבור בעניין שיטות קבורה רוויה לפי הגדרה דתית. על מנת לפשט את הצגת הנתונים, הממצאים המובאים הם רק של המסכימים להיקבר בשיטות הקבורה הרוויה למיניהן, ללא המתנגדים והלא יודעים.

בקרב הציבור החרדי יש התנגדות מוחלטת לשיטות הקבורה הרוויה. הדבר תואם את העמדות הנשמעות על ידי מנהיגי ציבור זה ורבניו (בעיקר האשכנזים), המתנגדים לשיטות הקבורה הרוויה אף שהרבנות הראשית אישרה אותן. ההתנגדות הנחרצת באה לידי ביטוי גם בבחירה במענה "מתנגד מאוד" ולא במענה "די מתנגד" לשיטות קבורה אלו אצל רוב רובם של המשיבים החרדים. לעומת זאת, הציבור החילוני והציבור הדתי־לאומי פתוחים יותר ליישום של שיטות קבורה רוויה, אף שגם בקרבם נמצא רוב למסכימים רק כשמדובר בשיטה של קבורת המכפלה (זוגית/משפחתית); שיעורי ההסכמה של החילונים והדתיים־לאומיים לשיטות האחרות עומדים על כ־40%.

מקור: סקר דו־שנתון דת ומדינה 2024, המכון הישראלי לדמוקרטיה.

ממצא מעניין הוא שבקרב הציבור הדתי-לאומי ההסכמה לשיטות של קבורה רוויה גבוהה יותר מאשר בקרב הציבור המסורתי הדתי והמסורתי הלא-דתי. תמונת מצב זו עלתה גם מדו־שנתון 2022, אך היא התעצמה על רקע עלייה

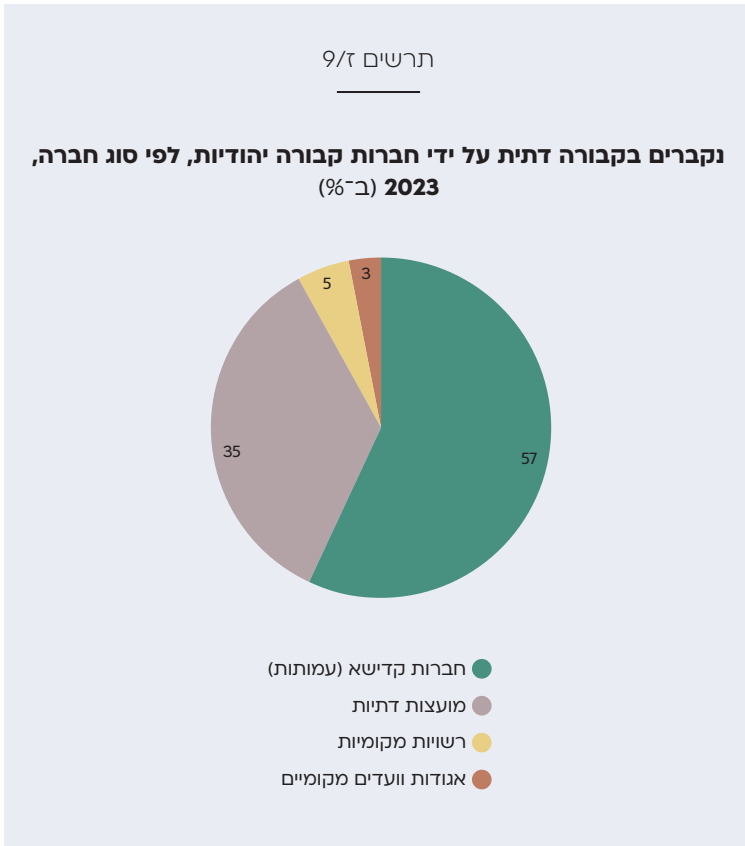

ניכרת בהסכמה של הציבור הדתי-לאומי לשיטות של קבורה רוויה – עלייה מ־49% ל־65% בהסכמה לקבורת מכפלה, עלייה מ־32% ל־45% בהסכמה לקבורה סנהדרין ועלייה מ־29% ל־37% בהסכמה לקבורת ארץ ישראל. הסבר אפשרי לממצא זה הוא שהדבר משקף פערים בתפיסות הדתיות בין שתי קבוצות אוכלוסייה אלו: בקרב חלקים בציבור הדתי-לאומי הבעת תמיכה הלכתית בשיטות הקבורה הרוויה מצד חלק מהרבנים מצמצמת את ההתנגדות; ואילו בציבור המסורתי מושם דגש על רציפות המסורת מאב לבן, ולכן יש רתיעה משינוי בשיטת הקבורה שהייתה נהוגה עד כה, אף שיש לכך הסכמה הלכתית וגם מסורת קדומה יותר.

5. חברות הקבורה

בתחילת הפרק פירטנו את הסוגים השונים של חברות קבורה. מלבד חברות הקבורה האזרחיות, שהיקף הפעילות שלהן משקף את היקף הקבורה האזרחית שהוצג בסעיף הקודם, קיימים כאמור ארבעה סוגים של חברות קבורה יהודיות המקיימות קבורה דתית: חברות קדישא (עמותות), מועצות דתיות, רשויות מקומיות ואגודות וועדים מקומיים. על פי נתוני הביטוח הלאומי בשנת 2023, חברות אלה קברו 37,680 נפטרים. התרשים הבא מציג את חלוקת הנקברים בין סוגים שונים של חברות קבורה יהודיות בשנת 2023.

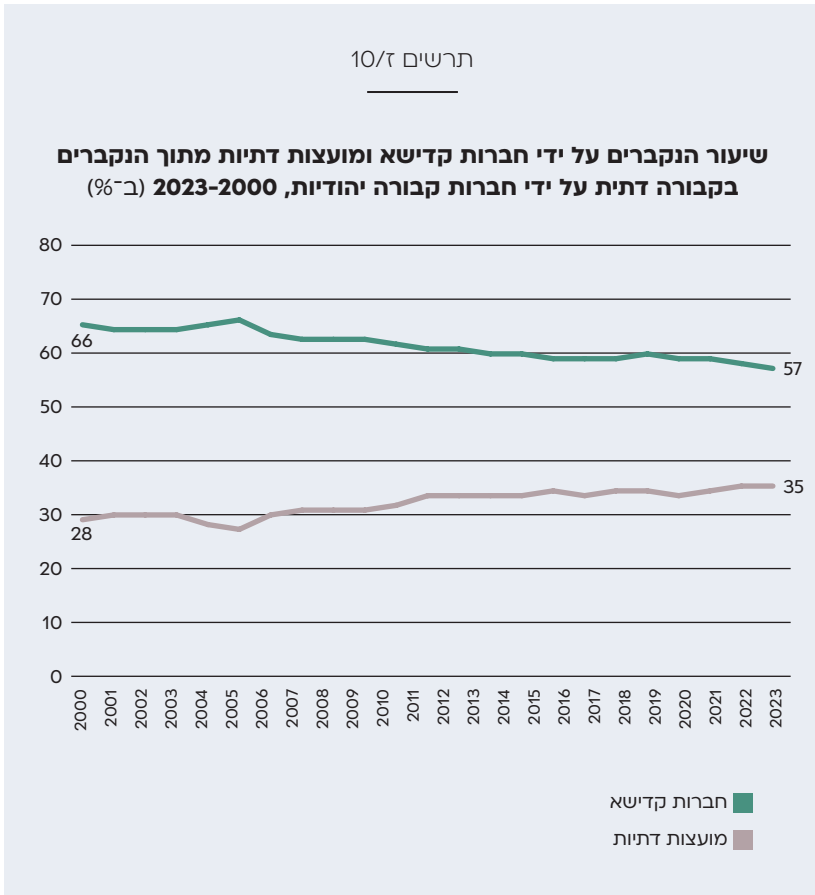
רוב פעילות הקבורה היהודית בישראל מתבצעת על ידי חברות קדישא יהודיות המתנהלות כעמותות (57%), ועל כך נוסף שיעור ניכר של קבורה יהודית המתבצעת על ידי מועצות דתיות (35%). הרשויות המקומיות והאגודות והוועדים המקומיים מטפלים בשיעור נמוך מאוד מהנקברים היהודים (8% במשותף). בחינת נתוני הקבורה לכל סוג של חברת קבורה מלמדת כי בשנת 2023 מספר הנקברים הממוצע לעמותה (חברה קדישא) היה 496, מועצה דתית קברה בממוצע 158 נפטרים, רשות מקומית 60 נפטרים, ואגודה או ועד מקומי קברו 5 נפטרים בממוצע.

מקור: עיבודי המחברים למידע שהתקבל מהמוסד לביטוח לאומי.

התרשים הבא מציג את קו המגמה בנושא זה בשני הסוגים הדומיננטיים של חברות הקבורה, משנת 2000.

לאורך שני העשורים האחרונים עלה בהדרגה שיעור הנקברים על ידי מועצות דתיות בצד ירידה הדרגתית בשיעור הנקברים על ידי חברות קדישא. עולה מכך שאף שחברות הקדישא עודן חברות הקבורה הדומיננטיות ביותר בענף, בעבר הדומיננטיות שלהן הייתה גדולה עוד יותר.

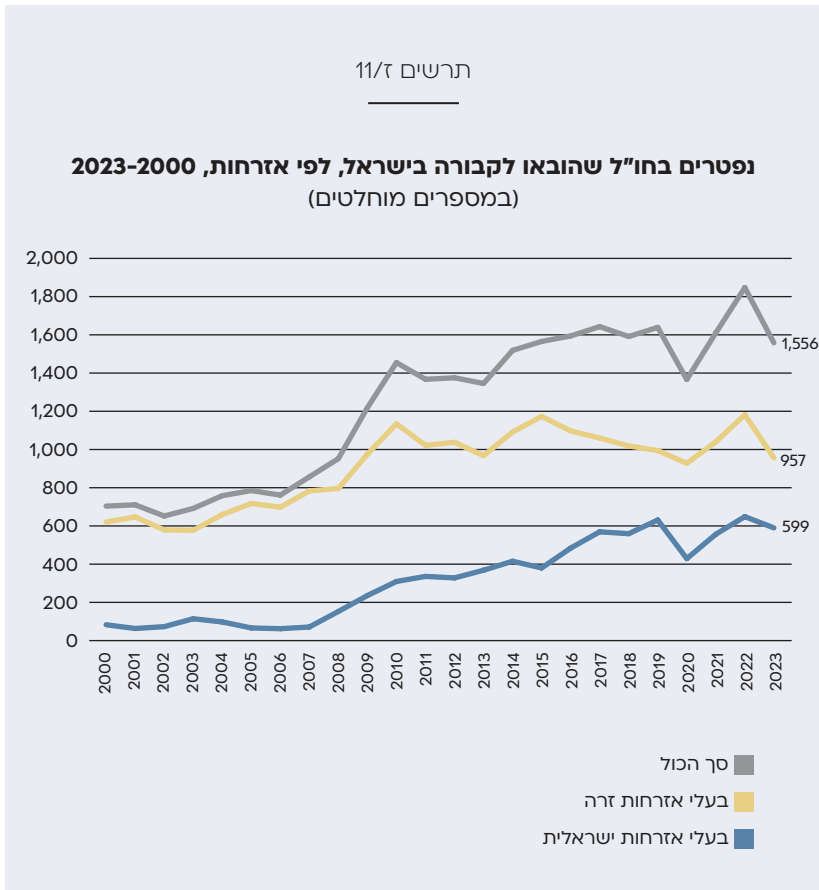

מקור: עיבודי המחברים למידע שהתקבל מהמוסד לביטוח לאומי.

6. קבורת נפטרים מחו"ל

מלבד קבורה של נפטרים בישראל חברות הקבורה מבצעות גם קבורה של אנשים שנפטרו בחו"ל. משרד החוץ קבע נוהל "בקשה לאישור העברת גופה לקבורה בישראל" המאפשר לאזרחים ישראלים (תושבים ושאינם תושבים) ובעלי אזרחות זרה להגיש בקשה בנציגות ישראל בחו"ל להעברת גופה לקבורה בישראל. מנהגי יהודי קדום רואה בקבורה באדמת ארץ ישראל זכות ומצווה דתית,

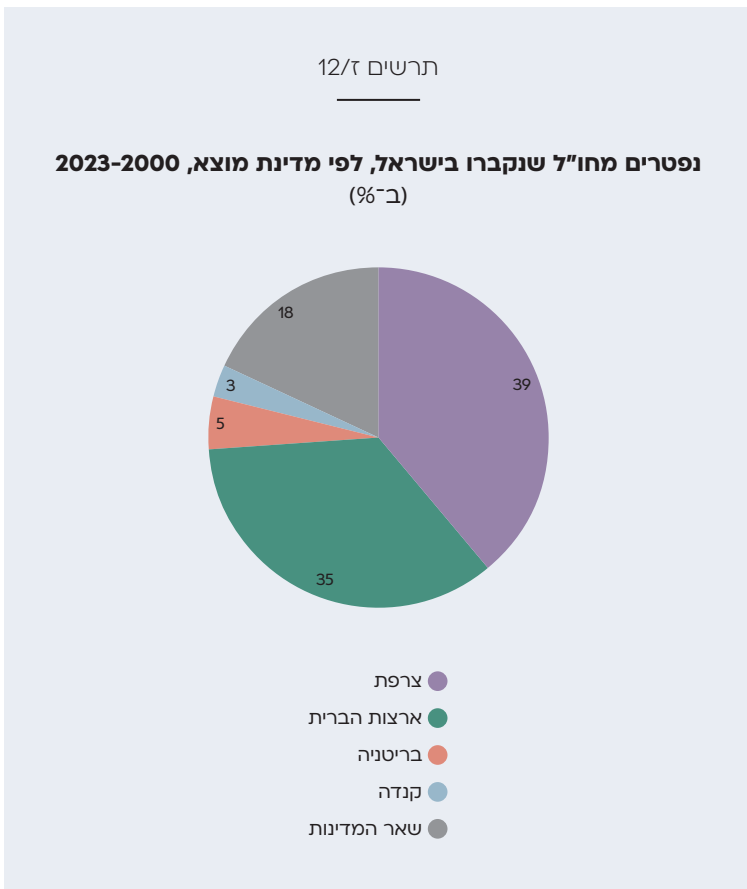
זוהי הסיבה שישנם יהודים המעוניינים בכך, אך שהם ומשפחתם אינם תושבי ישראל. תושבי ישראל שנפטרו בעת שהותם בחו"ל זכאים למימון הקבורה על ידי המוסד לביטוח לאומי, אך על המשפחה לממן את הטסת הנפטר והעברתו משדה התעופה לבית העלמין. תושבי חו"ל, גם אם יש להם אזרחות ישראלית, אינם זכאים למימון של הביטוח הלאומי עבור הקבורה.

מקור: עיבודי המחברים למידע שהתקבל ממשרד החוץ.

מספר הנקברים בישראל שנפטרו בחו"ל עלה מאז שנת 2000 והגיע עד ל־1,846 בשנת 2022, ולאחר מכן ירד ל־1,556 בשנת 2023. מרבית הנקברים שנפטרו בחו"ל הם בעלי אזרחות זרה (61.5%), ומספרם עומד בעשור האחרון על כ־1,000 בשנה.

התרשים הבא מציג פירוט של מדינות המוצא של הנפטרים בחו"ל שנקברו בישראל.

שתי המדינות שמהן מגיעים מרבית המובאים לקבורה בישראל שנפטרו בחו"ל הן צרפת (39%) וארצות הברית (35%), ולאחריהן בריטניה (5%) וקנדה (3%). השיעור הגבוה של נפטרים המגיעים לקבורה מארצות הברית מובן לאור המספר הגבוה של יהודים החיים במדינה זו (6.3 מיליון). ואולם בצרפת מספר היהודים נמוך בהרבה (438,000) וכמעט זהה למספר היהודים בקנדה (400,000) ובריטניה (313,000), ששיעור הנפטרים המובאים מהן לקבורה בישראל נמוך מאוד בהשוואה לצרפת.⁵ נראה כי ממצא זה מלמד על הזיקה הגבוהה במיוחד של יהדות צרפת למדינת ישראל, בעיקר משום שרוב גדול של הנפטרים מצרפת המובאים לקבורה בישראל אינם אזרחי ישראל (74%, בהשוואה ל-62% מתוך המובאים לקבורה מארצות הברית).

⁵ נתוני היהודים במדינות השונות מבוססים על עבודתו של הדמוגרף פרופ' סרג'יו דלה פרגולה עבור השנתון היהודי האמריקני. American Jewish Yearbook (AJYB) 2024.